

ACC. N:R M. 16842:1-15.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Otto Lundh, Hälsinge*
Härad: *Skutts* Berättare: " " " "
Socken: *Beng m. fl.* Berättarens yrke: *smedmästare*
Uppteckningsår: *1967* Född år *1874* i *Hammarlöv*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kalas. s. 1-15.

LUF 134

Skriv endast på denna sida.

16842:1.

ACC. N:R

M.

L U F 134

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Angående kalas förekom sådana i många former
Större och mindre. De största var i allmänhet Bröllop
och Begravning de senare kallades på Byggspråk
"Prede". Jag håller mig i huvudsak till vår egen By.
Jämplinge i kungs kommun där jag varit med på
de flesta sorters kalas = (Gille). De flesta bestod
av samtliga Lantbrukare i Byn som kallades
Byalag däri inberäknade en del Hantverkare
fast inte alla) men Smeden, Skomakaren & Skräddaren
de två sistnämnda som traktörer fast inte vid Maj
eller Mästersgillena. Det höjades med Majgille hos
Äldermannen i samband med Brandsyn och Sprutmön-
string. Vi har egen spruta i Byalaget, den skulle
packas och smörjas och vara klar till Brandsynen,
detta hörde Smeden till som även brukade vara
Hjälrförare vid ~~etteliga~~ eldsolyckor. När så denna
örning var gjord delades samtliga i koter om två
i varje rote och så gick Brandsyn på varje gård

10/8-67

1/2

och varje Hus i hela Byn för att besigtiga spisar, ugnar, Skorsténar, Brandstegar, vattenkunnar och brandrakar alla som hade Håstar var skyldiga att hålla sådana saker och i prima skick. — Efter utförd brandsyn Samlades alla hos Aldermannen vanligt vis vid 5 tiden på e.m. och så intogs förtäring som började med kaffejök eller Grogg. Efter Groggen bjöds på mat — ett gott Smörgåsbord med varmrätt så togs en kort paus varunder Räkenskaperna gjordes upp, sedan bjöds på kaffe och kortspillet började och fortsatte till över midnatt. Det spelades Aktion och knack men alldrig hazard, sållan högre än 2 kr pott i aktion och 15 öre x 30 öre i knack så det var g. nervöst. Så var det bra till Mårtensdag då äldermannen skulle skifta — göra upp räkenskaperna redovisa kassan och överlämna kycklingen till nya Aldermannen. Denna gången vid Mårtensgillet var det lite Hägtidligare och varmrätten bestod av Gås, föröveigt gick det till

liksom vid Majgillet men det brukade vara längre
in på småtimmarna. Det hände stundom att den nye
åldersmannen bjöd med hem på morgonbestöken —
Åldersmännen tjänstgjorde bara ett år och de utsågs i
vanliga fall i när ordning. — Ungefär som jag sagt
om Majgillet med mat & dryck gick det till när någon i
Bygdegillet fyllede år och inga damer var med på dessa
nämnda Giller ej heller fördrades att Hantverkarna
skulle göra kalas. — Kallelse till nämnda gillen skedde
muntligt eller på Telefon. — Bjudning till Bröllop
eller Begravning gick något annorlunda till som t. ex.
vid en större Begravning — Till dem som skulle bjudas
skickades omedelbart efter Dödsfallet ett Brev som
 kallades Förebud, naturligt vis för gästerna skulle kunna
ordna med kläderna o.d. och så brukade de ju skicka
presenter i matvaror som kallades Förring, det kom
dagen innan Gillet och kunde bestå av Höns eller Anka
eller Speddekaka o.d. — Sådana gillen varade ofta

mer än en dag. Men det var bara närmsta släkten som blev bjuden till annandagen - men det förekom tredagars gille och då var sista dagen för betjeningen och småfolket - Dem som skänkt spettkaka skulle alltid ha något av den med hem och de knöte in det i nåsduk och var mycket måna om att visa sitt knyte för att utan ord tala om att de skänkt kaka. Plaseringen vid Bordet brukade ske så att de närmaste släktingarne satt närmast värdet värdet satt i Hög-sätet vid övre bordsänden och var Prästen närvarande placerades han närmast värdet och det brukades i regel att den som satt närmast värdet skulle hålla tal och det passade ju bra med Prästen - Gästernas Bord brukades ej vid sådana gille och platserna var angivna på kort så var och en visste var den skulle sitta.

Men det förekom också att endast Herrarne placerades vid stora långbordet och Damerna i de mindre rummen. På grund av Herrarnes rökvanor och många Damer

lätade inte röken - men om maten serverades i Stora Salen
och satt alla där under måltiden och skingrades sedan -
Så intogs gående Kaffebord - Vid sådana tillfällen var
ju tvunget att låna bord och stolar och drängarne körde
kring i Byn hos dem björna och de måste ju namnas så
att de fick de rätta Tillbaka - men på de flästa stod namn
förut ty det var så vanligt att låna. Glas o Porcelain fick
dom låna hos en Handlande och så gick det ungefär till
även vid Bröllop - Dessa gilleslag omfattade inte
alla gårdar i samma By utan gästerna kunde vara
rätt långväga såsom gamla ungdomsvänner och släkt
hos att i annan ort färdmedlet bestod av Hästskjuts -
varför Drängarne kunde få rätt mycket extra arbete
men så belönades det alltid med drickspengar -
Men även andra kalas förekom någon gång de kallades
"Lamting" det kunde gälla vissa angelägenheter såsom
rättsning av ett Floddike eller en Bäck, som kunde
beröra Hemman även i andra Byar. Till sådana

Samlingar skickades en prajke eller dräng till Häst.
med en lista varpå alla kallade skulle skriva sitt namn
som bekräftelse på att de voro kallade. Vid sådana
sammankomster vankades ej mat men glogg eller Raffejåk
intogs ibland rätt kraftigt. —

På hade vi en sort gille som jag kallar Raffebalas, det
gick så till att husbondefolket kunde bli överens om
att bjuda hem några goda vännar för en pratstund
Då skickades en yngling till Häst och bjöd muntligt
med hälsning från dem att vännerna var välkomna på
kaffe då o då och det behövdes ju bara enkel klädsel
vilket värderades mycket och språket otrunget.

Det kunde också hända att en sådan inbjudan kunde
framföras rätt så lustigt. På gården St Trungstorp i
St Hammar fanns 5 ungdomar hemma i familjen och
drängen fick besked att hälsa från dem allesammans
och det gjorde han på följande sätt — Jag skall hälsa
Far och mor o Mätte, Bengt o Hans o Nels o Jeppe och alla

På de flesta gamla gårdar fanns långbord med lång-
bänk inne vid fönsterna samt tvärbänk framför övre
bordsändan, den kallades högsäte, i vardagslag intogs den
av störst drängen (Gårdsdrängen) men vid Gilte av husbonden.
På långbänken placerades Herrarne med sin Bordsdam
mitt emot på framsidan med Husbonden (Värdinnan) högst
uppe närmast Husbonden, — men i yngre gårdar och litor
fanns ej så stora rum eller långbord och då placerades Herrar
för sig och Damer för sig vilket blev mest vanligt på
sist — Dessa nämnda kalas i Storstil dog så småningom
bort i Hemmen efter då båda Carlskrigen och överflyttades
till Hotellen och i våra dagar till Bygdegårdarna.
Födelsedagar firas sällan utom vid Ollor det gamla
gemenskap är borta och nya seder har inträtt. —
Av de nämnda kalaserna var Bröllopet det roligaste
ötningsställe för ungdomarne för då skulle det skjutas
och Brudparet rykas fram på kvällen och då ^{skade} utomstående
stort nge men det gällde mest småfolket,

Var det de besutna klasserna var det vanligtvis dans
i stora Salen som ju fanns på varje gård men ungdomarna
fick gärna genom öppna fönster beskåda tillställningen.
Brudparet brukade rymma från tillställningen ganska
tidigt på natten helst skulle detta ske i tysthet men alltid
var det någon som hade aning därom och en massa
risögn och serpentinor kastades på dem. Inte många av
gästerna hade aning om när Brudparet försvann det gick
så tyst som möjligt och gästerna fortsatte balen till långt
in på småtimmarna. Vid Bröllopet var det sed
på annandagen att om där fanns en blivande Svärsson
så skulle den gå till Bordet näst efter de nygifta när
det bjöds på mat inga andra gick fram före honom
Har själv varit med om det fast jag inte hade en aning,
där bjöds flera gånger var så goda men ingen rörde sig
jag påminde en äldre gäst att börja gå fram men
fick till svar Det är ju där de väntar på, jag fattade
fort situationen och gick fram och genast kom de andra
efter.

Angående matlagningen brukade en som kallades Hock
ordna med detta i vanliga fall var Hocken examinerad
i de flesta kommuner fanns någon som kallades Hock
men det kunde också hända att han långväga ifrån som
t ex från L. Torp. till Lämpinge eller från Trälöbrog
men en mycket antitad Hock var Hanna Olsson Skerrie
Sedermera avlöst av Laura Larsson det var stora om-
råden de hade och det hände ju att mer än ett ställe
hade gille samma men då ordnade gamle Hocken den
saken bland kolleger. - Peruträsen brukade vara
någon Lönnerska i mejden en eller flera dessa
brukade även servera på Hotellen vid behov så de voro
vana i yskhet. - När Hocken var kommen till gården
så var han chef för hela personalen och ordnade det
hela vilket värdinnan satte högt värde på men
det var inte alltid personalen tyckte om henne
hon hade stora fordringar på hjälpsarne. -
Vid sommartiden hände det ofta att det dukades i tält

Trädgården bland blommor o grönt - Servetter fanns alltså vid varje husert och det dekorerades med blommor mest av egen skörd och mycket blåklint när sådan fanns. Var det middagslydning skulle gästerna infinna sig på utsatt klackslag härst något innan, det fick inte gå övers 15 minuter som kallades den akademiska kvarten förän maten serverades. - Var det inte Barndag eller Begravning så var kläddel Itaraj för Herrar och det betydde att damerna också kunde kläda sig enkelt. När gästerna anlände togs de emot och lämnade ytterkläder till en särskilt anordnad van person vanligen en hantverkare som svarade för att rätt plagg lämnades tillbaka.

Vid ankomsten togs alla i hand och värdfolket tog emot på stående fot med ett välkommen, - Om förringen bestod av matvaror skickades de som jag föint nämt dagen innan. Med undantag Tårta och Spettekaka och dessa placerades på ett bord i någon hörna i rummet med givarnes ornam på en loppa. Givarna skickade gälo ägg till spettekakar

och efter äggens antal bestämdes kakans storlek. — Det var
g. brukligt att medföra några drycker — Färningskärnen ren-
gjordes och sträckades tillbaka någon dag efter gillet. —
Det förekom även att presenten bestod av en Blomma-
beroende på gillet art. — Bordsbön förekom inte utan
i de fall Prästen var närvarande och då skötte han detta.
Men det fanns ju religiösa hem också där det lästes bordsbön
dagligen och detta brukade husfadern göra. Hötträtterna
voro omväxlande av Kåbstek, Höns eller Anka, något
beroende på årstiden, av det senare reser verades
akter stycket som kallades Prästenasan alltid till någon
viss person, som betjäningen väl kände till, det ansågs
att den biten var den bästa på hela dyret. Det fanns ju
många sorters smårätter och många tog fel sort som
ibland kunde leda till löje efteråt. På hände på ett
Bröllop att Bruden tog till salad till Prästen och blev
lite begrinad bakom ryggen av de andra Damerne.
II. Vidana måltider med Soppa, Hötträtt och Dessert kunde

vara två å tre timmar och då röktes det mellan rätterna under tiden serveriserna skiffade tallrikar och bestick. Efter deserten blev det uppbrott en stund sedan intogs kaffe med tillbehör kakor Slanjak eller Likör. Vid gäsnede Bord ~~to~~ var det sed att gå fram flera gånger i vanliga fall två å tre gånger men folk har ju olika aptit och dessa kunde taga portioner så det var skamligt att se — Kvinnorna var inte ett dugg sämre än Herrarna i den vägen. — Värdisman var vanligtvis den Tongivande och värden fick sitta och underhålla gästerna. — Till maten serverades minst två ^{iv}snapsar och det sjöngs för helan och halvannan (men inte vid Begravnningar där gick det lyst & städat till) men vid Födelsedagar och andra gillen brukade stämningen vara hög och så tillkom ju tal med lev-rop och skålar för Fastföremålet och värdisman fick sitt för god mat m.m. Detta nu skildrade gällde de s.k. besuttna klasserna men så hade vi ett annat slags gille som fore kom bland tjänstefolket och Hantverkarne — Fastlagsgillet det var småfolkets

nest efterhängtade högtid men det var i huvudsak på
Landsbyggen detta firades med trevliga tillställningar och
lång ledighet som varade 4 dagar med början om Fredagen
och varade t. a. m. Måndagen. — Iornas 1ste Maj blev alls
män fridag hölls ingen fritid den dagen på landet då
det i allmänhet arbetades med vårbruket som varade
längre än nu med mindre och sämre redskap. —
På Fredagen togs Ringarne eller slugs Katten ut tunnarna
men det senare förekom nog märk i Ståbarna. På Fredagen
efter middag höljade det med en del i festen deltagande
ryttare mer eller mindre utklädda, men alla hade
mössan klädd med kulärts pappersemsar samt långa
på ryggen nedhängande band som monterats av någon
Sömmerska, därtill fördrades lite vana att få det både
smuggt och hållbart. — Det gick till på ungefär följande sätt.
Deltagarna i gillet tecknade sig på en lista för ett pris av
t. ex. 5 kr och för detta erhöles på natten Smörgås, Kaffe,
snaps och Toddy samt Dans till in på småtimmarna,

både Fredag och Lördag. — Varje deltagare lånade hästar av bönderna som vid denna årtid inte hade så brätt med dem och det var många st. n. hästar som stod på stallarna och behövde pastas så det nekades alldrig och dessa hästar voro vaner vid sådant och ej skottträdda eller dylikt för det sköts både startskott och slutskott när Kringen var tagen. Den som fick ringen med K var Dagens hjälte och hyllades som Kung hela fästen som varade både Fredag och Lördag. När slutskottet var lossat samlades rytterna till kroken med två och med musik i toten red de omkring till de flesta gårdar som lånat ut hästar för Presentera Hungen och visa hur fina de djuren voro. Två förutlure sändes iväg för att utesätta vår ankomst så att Portarna voro öppnade. På varje ställe bjöds på snaps och sedan ledaren tackat för välfägnaden höjdes levern för mattagaren och så bar det iväg till nästa gård så tiden var dyrbar för att komma till Balen vid ett vikt klackslag på kvällen.

Disciplinen var sträng och om någon tog för mycket under ritten

Blev han utan vidare hemskickad och kom nykter till Boken
senare. Det var bestämt i förväg hur dags vi skulle infinna
på Balplatsen och då infann sig alla med sin partner. — Nu
hade vi Hunge men Drottning skulle också väljas och henne
skulle Hunge sjukt utse med förbundna ögon och det
var spännande ögonblick. — Alla flickor ställdes upp runt
i Salen. — Nu inträdde Hungen med förbundna ögon ledt av en
person, gick omkring tog flickorna i hand och sedan valde
han en av dem. Boken varade till sju på småtimmarna.
På Lördag e.m. samlades alla Herrarna hos Hungen och Damerna
hos Drottningen och blev bjudna på traktering sedan arm
i arm med var sin partner till Boken och dansade hela natten.
Sedan kändes det härligt få vila ut om Fastlagsöndag och
Fastlagsmåndag var fridag liksom våra dagars 1ste Maj.
Fastlagsfirandet med beskrivne fast tog slut ungefär vid sju
skiftet men jag har varit med om två sådana på gården
Garnhög ~~och på gården~~ O. Lärtinge, var cirka 30 ryttare,
här vare karske men att säga men Blanketterna är slut